

DE ANDRE DYRENE

Av Arild Tornes

ILLUSTRASJON: RAGNHILD AAMÅS

Vårt forhold til andre dyr er åpenbart vanskelig og motsetningsfylt. Kristian Bjørkdahl stiller spørsmålet om den tradisjonelle menneske/dyr-motsetningen er holdbar (i Fs 1/2008). Samtidig er hans vilje til å revurdere den sterkt begrenset.

En kritisk gjennomgang av vårt forhold til andre dyr er ikke mulig uten en problematisering av spesiesisme. Det er rasismen vi anvender på artsnivået (*species*, lat. 'art'), ideologien som legitimerer vår privilegerte status og underkastelse av ikkemenneskelige individer. Siden vår hovedrolle er som de andre dyrenes bødler og fangevoktere har vi begrenset evne til å reflektere upartisk og etisk rundt forholdet.

Hvor er maktrealismen?

Bjørkdahl gir uttrykk for å være kritisk til den antroposentriske ideologien som går i linje gjennom vår historie, fra Aristoteles, Descartes og Kant. Der defineres ikkemenneskelige dyr som kategorisk vesensforskjellige og mindreverdige i forhold til mennesker. Bjørkdahl kritiserer

eksellenskriteriene som brukes for å forsvare menneskets overlegenhet.

Den kritiske holdningen til menneske/dyr-hierarkiet virker derimot lite gjennomført når det kommer til praksis. Hvor kan den lede oss? Innføring av hestedrosjer og lignende hvor ikkemenneskelige dyr tvangsintegreres og utnyttes i hverdagslivet vårt er forslag fra Bjørkdahls side. Finnes det noe bedre bilde på menneske/dyr-hierarkiet eller dominans generelt enn rytter på hest? Dette er ingen forkastelse av hierarkiet. Å slutte å prate om ikkemenneskelige dyr som mindreverdige samtidig som vi fortsetter å behandle dem som mindreverdige er kun nok en frekkhet. Vi vil både ha privilegiene ved å eie dem som våre slaver samtidig som vi vil fremstå som moralsk gode.

Det undertrykkende rammeverk

Menneskers forhold til andre dyr preges av grenseløs utnyttning. Deres status i samfunnet er først og fremst som noe vi konsumerer. Vi spiser dem og kler oss i deres hud, men de utnyttes også emosjonelt i form av «kjæledyr» og

fungerer som utnyttbar arbeidskraft. Hvert år slaktes det globalt sett over 50 milliarder landdyr for produksjon av kjøtt. Hele samfunnet er organisert rundt slakterier og institusjoner hvor vi systematisk påfører andre dyr lidelse og død for å øke menneskers velferd og profit. Lidelsen som disse produserer er usynliggjort av flere fysiske og mentale barrierer. Men i virkeligheten er den så omfangsrik at den i hvert fall kan måles med, hvis den ikke overgår, lidelsen som skapes av menneskeskapte kriger, sultkatastrofer og annen nød.

Vi har ikke mulighet til noe virkelig jevnbyrdig og respektfylt forhold til ikkemenneskelige dyr innen den rammen. Hvis vi vil ha det må den institusjonaliserte volden mot dyr avskaffes på samme måte som vold mot mennesker forbyes. Integrasjonen Bjørkdahl foreslår skjer på menneskets premisser og utgjør ikke noe brudd med den antroposentriske tradisjonen. Det er en vanlig misforståelse at relasjoner preget av nærhet og gjensidig avhengighet fordrer respekt. De kan gjerne være dypt undertrykkende.

Løver og antiloper

Ole Martin Moen fortsetter debatten (i Fs 2/2008) med å påpeke at likestilling alene mellom mennesker og andre dyr ikke på noen måte forplikter oss til å ta hensyn til de andre dyrene. Det er en sann nok observasjon. Det som ikke er like klart er hvorfor hans henvisning til det faktum at løver spiser antiloper har noen moralsk relevans for menneskers atferd. At løver spiser antiloper gir ikke mennesket noen legitimitet til å drepe og spise andre dyr, mer enn det legitimerer rovmord på mennesker. Hele forsøket på å forsvare vold med å vise til at andre er voldelige er håpløst.

Et naturalistisk perspektiv hvor mennesket likestilles med andre dyr på grunnlag av moralsk relevante egenskaper (for eksempel evnen til å føle, eller besittelse av bevissthet), likestiller dem som moralske objekter, skapninger vi har plikt til å ta hensyn til, det likestiller dem ikke som moralske aktører. Det er ikke slik at kun mennesker som kvalifiserer som moralske aktører tilkjennes menneskerettigheter. Hvorfor skal det plutselig bli et krav i forhold til ikkemenneskelige dyr? Det blir igjen en spesiesistisk dobbeltstandard.

Dyreutnytting og rettighetsetikk

For å se realistisk på det utnytter mennesker andre dyr fordi de selv tjener på det. Argumentene som konstrueres for å forsvare det må tas på alvor og besvares innen den etiske diskursen, men ut over det er det ikke sikkert at de er utrykk for menneskers virkelige motivasjoner. Mennesker konstruerer moralske forestillinger for å forsvare sine livsformer, sannsynligvis i større grad enn de innretter sitt liv etter upartiske prinsipper. Derfor er det nyttig å studere rasjonaliseringene, mekanismene og institusjonene som devaluerer ikkemenneskelige dyr, og å se på likhetene mellom spesiesisme, rasisme, sexism og andre ideologier som legitimerer sosiale hierarkier og utnyttingsforhold. I «Causes for speciesism: Difference, distance and denial» ser kriminolog Ragnhild Sollund på hvordan Zygmunt Bauman og Stan Cohen sine studier av overgrep kan kaste lys over den spesiesistiske volden. Rasjonaliseringer som ofte brukes for å forsvare dyreutnytting er ofte de samme som brukes til å forsvare vold mot mennesker.

Som reaksjon på vår nedvurdering og utnytting av andre dyr har det siden Pythagoras vært minoriteter som har protestert mot den og forsvart dyrs rett til sitt eget liv. En menneskerettighetsetikk har blitt konstruert for å verne menneskers mest grunnleggende behov, de samme behovene som andre dyr også besitter, som evnen til å lide og vilje til liv. Den må derfor utvides til å innbefatte alle følende skapninger, har dyrerettighetsforsvarere argumentert.

Den amerikanske jurist og dyrerettighetsteoretiker Gary L. Francione beskriver treffende vårt forhold til ikkemenneskelige dyr som preget av «moralisk *schizofreni*». Hva vi sier om våre moralske standarder og vår faktiske behandling av andre dyr peker i to vidt forskjellige retninger. Det er lett å se at vi har en spesiesistisk dobbeltmoral. Normer som er relativt utbredte i vår kultur, som at vi ikke bør påføre andre unødvendig lidelse, ikke bør sko oss på andres bekostning, som at vold mot uskyldige aldri kan forsvares, som at dyrs egenverdi bør respekteres, er normer som er i konflikt med vår utnytting og slakt av dyr. De burde tilsi at vegetarianisme er et moralsk imperativ.

LITTERATUR

- Francione, G.L. 2000, *Introduction to animal rights: Your child or the dog?*, Temple University Press.
 Sollund, R. 2008, «Causes for speciesism: Difference, distance and denial», i R. Sollund (red.), *Global Harms: Ecological Crime and Speciesism*, New York, Nova Science Publishers.

